

BĂNCILE CENTRALE

Nr. 11, Martie 1995

În țările foste comuniste

Supliment al revistei „22”

Cititorii revistei „22” au acum posibilitatea să parcurgă cel de-al doilea raport din seria dedicată instituțiilor democratice din Europa de Est, serie realizată de Privatization Project, în cadrul Universității Central Europene. Primul raport, publicat în octombrie 1994, se referea la sindicate; acest al doilea subiect, băncile centrale, este numai aparent mai îndepărtat de viața și preocupările cetățeanului obișnuit. În realitate, fiecare dintre noi este direct afectat de consecințele politicii monetare ale Băncii Naționale.

În forma restrinsă a raportului final au fost reținute puține referiri la Banca Națională a României, cu toate rezultatele bune din 1994:

controlul masei monetare, scăderea inflației, reducerea deficitului balanței comerciale externe, funcționarea pieței valutare interbancare, creșterea încrederii în moneda națională, creșterea rezervelor valutare, acoperirea prin mijloace ne-inflaționiste a deficitului bugetar. După o ezitare sau cedare în fața valurilor politice, prestigiul se redobândește greu în lumea financiară internațională, fiind necesar în acest scop un efort tenace, consecvent, îndelungat. Motivele unei astfel de atitudini circumspecte vor fi mai bine înțelese după parcurgerea paginilor care urmează.

LIVIU GAIȚĂ

PEDEAPSA CAPITALULUI

În țările foste comuniste, șocul tranziției la economia de piață – restructurarea industriei, privatizarea, liberalizarea prețurilor, creșterea inflației – a obligat noile bănci centrale (adeseori contra voinței lor) să ocupe locul pilotului. Pe alocuri, regulile de circulație au lipsit. Republica Belarus, Kirgizstanul, Letonia, Lituania, Moldova și Ucraina au avut concomitent în circulație vechea rublă sovietică și o nouă monedă; în Slovenia și Macedonia, schimburile comerciale se făceau atât în moneda națională, cât și în dinarii din fosta Iugoslavie. De la Elba la Urali, hiperinflația a făcut ravagii.

A monetiza: a bate monedă sau a tipări bani. Guvernele monetizează datoriile, ordonând băncii centrale tipărirea de numerar suficient pentru a le plăti, aceasta ducând la creșterea presiunii inflaționiste.

Țările din estul Europei și statele independente ale fostei Uniuni Sovietice (CSI) sînt nevoite să lupte cu menținerea sistemului financiar comunist, caracterizat prin risipă. Noile structuri bancare s-au dezvoltat pe ruinele vechiului sistem bancar unic, apărînd sisteme bancare structurate pe două nivele: pe primul se regăsesse noile bănci centrale, cu autoritate largă în domeniul politicii monetare și de supraveghere bancară. Al doilea nivel cuprinde „noile” bănci comerciale și instituții specifice de depuneri și economii desprinse din vechea structură a băncii de stat, precum și alte bănci cu capital privat autohton sau străin. În multe țări, inflația a început să mai constituie un motiv de spaimă, scăderea producției are un ritm mai moderat (Rusia, Slovacia, Slovenia, Lituania și Albania), iar în unele locuri se constată chiar o creștere economică (Estonia, Polonia și Republica Cehă).

Prăbușirea rublei și a guvernatorului băncii centrale din Rusia

„Marțea Neagră” a Rusiei, în 11 octombrie 1994, a adus sfîrșitul guvernatorului Gherașenco. În aceea zi, rubla a înregistrat o devalorizare de 22% față de dolar, după o

precedentă scădere de 29% între 1 septembrie și 10 octombrie 1994. Două zile mai târziu, valoarea rublei a recuperat 25% din valoarea pierdută, deși un ușor declin s-a menținut la începutul lunii noiembrie.

Lipsa acțiunii băncii centrale, precum și absența unei reforme profunde și structurale a sistemului național de creditare au stat la baza acestor salturi spectaculoase. În prima jumătate a anului 1994, inflația în Rusia a scăzut datorită măsurilor dure luate de ministrul Finanțelor, Boris Fidorov. Subvențiile în industrie au fost blocate și s-a stopat tipărirea de ruble. În august 1994, rata inflației lunare a scăzut la 4,7%. Dar după ce premierul Viktor Cernomîrdin l-a demis pe Fidorov (laolaltă cu alți reformatori), masa monetară a înregistrat o creștere de 13% în primele 6 luni ale anului 1994. Împrumuturile guvernamentale s-au ridicat pînă în iulie la 18% din Produsul Intern Brut (PIB). Acești factori au stimulat colapsul rublei. Decalajul dintre creșterea masei monetare și inflație a crescut într-un mod dramatic, ajungînd de la 5 săptămîni la 5 luni.

La începutul lunii septembrie, inflația ajunsese la 7,7% lunar, iar o lună mai târziu la 13%. Creșterea subvențiilor acordate agriculturii și industriei s-au reflectat printr-o sporire a deficitului bugetar. După ce a susținut o bună perioadă rubla, Banca Națională a început s-o devalorizeze prin retragerea de la tranzacțiile în ruble ale bursei interbancare de valute din Moscova. Aceasta a condus la mari confuzii pe piața financiară internă și, desigur, a alimentat zvonurile. Se spunea că banca centrală vinde ruble pentru a stimula devalorizarea. Cei care aveau ruble au început să vîndă. Rezultatul a fost cel mai mare crash din istoria Rusiei. Două zile mai târziu, banca centrală a restabilit parțial valoarea monedei naționale, cumpărînd masiv ruble. Dar era prea târziu pentru a mai repara răul făcut. Președintele Eltin a cerut cu fermitate „capul guvernatorului Gherașenco”, stabilind în acest scop o comisie de anchetă formată din specialiști independenți, din afara băncii sau a Ministerului de Finanțe. Abandonat de șeful său, Cernomîrdin, Gherașenco și-a dat demisia. Fostul consilier economic al lui Boris Eltin, Jeffrey Sachs, l-a numit pe Gherașenco „cel mai incapabil guvernator al Băncii Naționale a unei țări importante, din întreaga istorie de pînă acum”.

Piața financiară dictează

După căderea comunismului, dereglementarea generală a prețurilor a creat agitație pretutindeni. O dată cu oportunitățile de apariție a micilor societăți private, în Polonia, de exemplu, viața a devenit grea pentru marile firme de stat. După retragerea peste noapte a subvențiilor la începutul anului 1990, multe societăți de stat din Polonia au crescut prețurile și au scăzut producția în loc să diminueze costurile. Lipsa cererii conducînd la scăderea vânzărilor, multe întreprinderi industriale nu și-au mai putut plăti furnizorii și au acumulat datorii reciproce. Deși multe societăți cu capital de stat lucrau în pierdere, din cauza obligațiilor legate de asigurările sociale, ele nu puteau fi închise, dar nici privatizate rapid. Împrumuturile contractate la diferitele bănci comerciale constituiau în fapt subvenții abia mascate, iar procedura acordării de credite în urma evaluării era practic inexistentă. În unele cazuri, administrația băncilor avea legături strîns cu administrația întreprinderilor. Interesele politice au continuat să determine creșterea creditelor, creînd premisele exploziei inflației. Alimentîndu-se reciproc, politica de monetizare a datoriilor statului și ale societăților industriale a condus la hiperinflația din Belarus și Ucraina. Ea și-a făcut simțite efectele în aproape toate celelalte țări.

Inflația a început să scadă în Albania, Estonia, Kirgizstan, Letonia, Lituania, Moldova, Polonia, Slovenia, Slovacia și Republica Cehă, unde băncile centrale au constituit virful de lance al luptei pentru menținerea stabilității prețurilor. În Ungaria, rata inflației a coborît în jur de 20%, dar deficitul bugetar deja cronicizat afectează funcționarea sistemului economic. Ucraina, care a suportat cea mai lungă perioadă de hiperinflație a acestui secol, a reușit, în sfîrșit, să îmblînzească „demoniul” inflației.

Apele par să se limpezească o dată cu eforturile guvernelor și ale băncilor centrale în sensul stabilirii unei politici monetare coerente și a stabilizării monedei. Ca regulă generală, deseori băncile centrale nu au alternativă la reformă. Și în multe țări est-europene există „guvernatori neoficiali”, care sînt piețele financiare. Acestea reprezintă cea mai dură constrîngere căreia trebuie să-i facă față banca centrală (alături de piața oficială, cît și piața neagră).

De asemenea, băncile centrale sînt obligate să ia măsuri de supraveghere a întregului sistem de bănci comerciale. Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) a clasificat sistemul financiar incipient din Europa de Est după criteriul calității eforturilor depuse în domeniul reformei bancare. Tările cu un punctaj mai bun sînt cele în care rata inflației este scăzută și, în plus, banca centrală se bucură de independență.

Băncile centrale și-au asumat roluri de primă importanță în stabilizarea prețurilor, chiar dacă abia redobîndeau statutul de paznici ai ordinii financiare. Datorită unor condiții specifice din estul Europei, unele interese politice sau de grup determină presiuni importante asupra băncilor centrale, în general în legătură cu modificările ratei dobînzii sau cu reducerea creditelor subvenționate. Aceste conflicte și interese se află la baza discuțiilor în legătură cu dimensiunea reală a independenței băncii centrale și modul ei de folosire. Trebuie, oare, ca banca centrală să ia orice măsuri consideră necesare pentru a asigura stabilitatea prețurilor, oricare ar fi consecințele politice? Trebuie ca banca centrală să aibă totală autonomie și independență față de guvern pentru a atinge acest scop? Odată ce ar beneficia de o astfel de autonomie, ar mai fi responsabilă în mod democratic?

RESPONSABILITĂȚILE BĂNCII CENTRALE

În socialism, băncile centrale existau doar cu numele. Creditele erau oricum alocate și controlate prin plan.

Politică monetară: reglementarea masei monetare în circulație într-o țară. În general, aceasta se realizează prin controlul masei monetare ce se țipărește sau prin creșterea, respectiv scăderea ratei dobînzii.

Alocarea creditelor după criterii administrative este încă răspîndită în Europa de Est. Totuși, în unele țări, cum ar fi cele baltice (sau ale Tratatului de la Vijeșgrad), această practică a început să dispară. Băncile sînt de obicei solicitate să acorde credite cu dobînzii preferențiale, în fapt subvenționate, „sectoarelor prioritare”, ca micii producători agricoli, marile societăți agricole, mici întreprinzători, afaceri de stat, exporturi etc.

Aceste acțiuni au avut două rezultate: (a) băncile centrale au avut mari greutăți în controlul creșterii monetare; (b) sectoarele prioritare au fost impuse de apropiată ai guvernului pentru a-și păstra sursele de creditare cu dobînzii scăzute. Confuziile privind autoritatea în domeniul politicii monetare au determinat instabilitatea prețurilor. Ravagiile inflației au obligat țările din tot estul Europei – unele cu rețineri, altele cu entuziasm – să-și alinieze procedurile băncilor lor centrale la cele folosite îndeobște în economiile capitaliste, unde banca centrală are de obicei cea mai mare autoritate în domeniul politicii monetare.

Într-o lume ideală, guvernatorii băncii centrale trebuie să fie „invizibili”. Un sistem monetar așezat este ca o țevă de apă: i se apreciază adevărata valoare doar atunci cînd se sparge. „Întreținerea” de rutină cuprinde șase responsabilități principale:

1) **Controlul politicii monetare.** Băncile centrale monitorizează și controlează masa monetară aflată în circulație la un moment dat, precum și acordarea de credite.

2) **Servicii bancare pentru guvern.** Guvernele încheie afaceri foarte importante ce implică bugete enorme. În economiile de piață liberă moderne, cheltuielile publice pentru bunuri și servicii se ridică în jur de 20-30% din PIB. Guvernul acumulează intrările în banca centrală și-și plătește cheltuielile tot prin aceasta. Deoarece banca centrală se gă-

sește strîns între politica fiscală și cea monetară, ea trebuie să asigure suficiente fonduri pentru ca guvernul să-și poată achita notele de plată, de aceea este adeseori nevoită să împrumute dacă balanța de venituri și cheltuieli nu este echilibrată. Majoritatea țărilor est-europene înregistrează în acest moment deficite bugetare, și datorită publicității este de același ordin de mărime cu PIB. Voloulul împrumuturilor guvernamentale, precum și modul lor de finanțare afectează rata creșterii masei monetare din țara respectivă. Astfel, băncile centrale respective trebuie să facă față unei situații ingrate: să controleze creșterea monetară și în același timp să asigure fondurile necesare unui sector public important.

Obligațiunile sînt instrumente monetare purtătoare ale unei dobînzii fixate la data emiterii lor și care vor fi răs-cumpărate la o dată prestabilă. Ele pot fi cumpărate sau vindute înainte acestei date la valoarea lor nominală.

În economiile occidentale, băncile centrale finanțează deficitul guvernamental prin următoarele mijloace:

a) **Vînzarea la preț fix.** Sînt oferite spre vînzare obligațiuni de stat la un anumit preț și cu anumite performanțe prestabile; dacă acestea nu sînt cumpărate în ziua ofertei, guvernul le preia și le vinde „picătură cu picătură”. Această metodă implică o bună evaluare a băncii centrale asupra ratei dobînzii ce va apărea pe piață; dacă aceasta este subestimată, obligațiunile vor fi foarte greu de vîndut sau vor fi necesare modificări ale condițiilor. Dacă dobînda va fi supraevaluată, obligațiunile se vor vinde rapid, însă aceasta va avea repercusiuni asupra guvernului (va trebui ca impozitele să fie crescute pentru a acoperi dobînzile).

b) **Licitația.** Banca centrală anunță scoaterea la licitație a unei anumite cantități de obligațiuni și invită ofertanții. Cîștigă licitația cel care oferă cel mai mult. Acest sistem, foarte folosit în SUA, are o calitate evidentă: guvernul este întotdeauna sigur că-și poate asigura finanțarea. Dezavantajul constă într-un anumit

grad de nesigurantă în ceea ce privește prețul pe care-l va putea obține și implicit dobînda ce va fi plătită; dacă guvernul nu anunțe interese relativ la rata dobînzii (de exemplu, limitarea fluctuațiilor), această metodă nu reprezintă cea mai bună cale. Anglia a încercat să evite aceste probleme prin anunțarea unui preț de pornire a licitației pentru o obligațiune guvernamentală. Dacă licitația crește peste această limită minimă, o cîștigă cel mai bun ofertant, altminteri se împart obligațiunile la prețul minim tuturor.

1. Bănci comerciale

Sînt băncile cele mai uzuale, care păstrează depunerile și oferă împrumuturi. Serviciile propriu-zise pe care o astfel de bancă le prestează se împart în două categorii: transferul de bani și sfătuirea (sau îndrumarea). Prin transferul de bani se înțeleg toate modalitățile prin care o anumită sumă se transmite de la o persoană la alta, prin numerar sau cecuri (care înseamnă de fapt o instrucțiune dată băncii – în scris – de a transfera o sumă de bani dintr-un cont curent în altul). De asemenea, băncile comerciale se mai ocupă și de acordarea unor

împrumuturi relativ mici către persoanele fizice sau juridice.

2. Bănci de investiții

Sînt de obicei bănci cu capital privat (în sensul că acțiunile lor nu se comercializează pe piață). Aceste instituții au rol de „banking brokers”, adică oferă serviciul de a identifica și mijloci împrumuturile contra unei taxe. Băncile de investiții trăiesc prin sfătuirea companiilor, guvernelor sau băncilor centrale în sensul gestionării banilor de care dispun și găsirii căilor pentru a-i împrumuta.

3. Bănci de economii

Aceste instituții au avut înalt menirea de a încuraja micul

depozitor. Adeseori susținute de guvernul central sau local, ele sînt deseori de puternice în Europa continentală (în Germania, Austria și Spania dețin o treime din depunerile totale) și, de asemenea, în țările în curs de dezvoltare au fost susținute spre a încuraja economisirea personală.

4. Bănci de ipotecă sau societăți de construcții

În multe țări dezvoltate, proprietarul unei locuințe se bucură de un anumit prestigiu social și unele instituții oferă condiții avantajoase de creditare pentru cumpărarea unei locuințe.

Clasificarea băncilor

Diferitele specializări ce se disting în denumire – bănci comerciale, de investiții, de economii etc. –, de multe ori sînt relativ imprecise și indică activitatea principală într-un mod destul de vag. În unele țări din Occident, clasificarea este foarte strictă. În America, amendamentul Glass-Steagall interzice unei bănci comerciale să fie în același timp și o bancă de investiții (deși se fac presiuni

pentru a elimina aceste restricții). În Anglia, băncile comerciale evită prin tradiție să se ocupe și de ipotecă, deși din anii '80 au început s-o facă. Dar în Elveția și Germania, băncile au funcțiuni universale și preiau orice fel de activități bancare pe care consideră că sînt competente să le ducă la bun sfîrșit.

Întă o clasificare generală (ce trebuie interpretată cu anumite rețineri) a tipurilor de bănci:

Presiunea guvernelor asupra băncilor centrale

Administrarea masei monetare e și mai dificilă în Europa de Est. Rusia, Polonia, Ungaria au moștenit de la regimul comunist mari datorii externe. După schimbarea regimului, deficitul bugetar a explodat pretutindeni, mai puțin în Estonia și Republica Cehă, iar băncile centrale au fost solicitate să acopere aceste deficite.

În Ungaria, cu mari datorii externe, împovărată de enorme obligații sociale, sectorul public are necesități de creditare care diminuează substanțial piața de credite interne. Iar guvernul nu poate contracta ușor credite externe pentru a-și plăti datorile. Ca rezultat, el a preluat toate economiile interne și nu și-a manifestat interesul în a stimula băncile comerciale sau alte piețe de capital ce i-ar fi fost utile la obținerea de credite. În condițiile unei piețe de capital slabe, obligațiile de stat și depozitele bancare (în afară de investițiile în propria întreprindere) erau singurele instrumente de economisire. Făcând presiuni asupra băncilor prin creșterea cerințelor legate de calitate, statul le-a obligat de fapt la investirea de fonduri tot mai mari în obligațiile de stat. Rezultatul a fost că în 1992 în Ungaria guvernul a absorbit 47,1% din totalul economiilor interne; guvernul ceh doar 2,9%.

În Europa de Est și în Rusia, obligațiile nu reușesc să satisfacă cererea de fonduri a guvernelor pentru a-și finanța cheltuielile. Guvernele cer băncii centrale să le finanțeze în mod direct deficitele. Aceasta „monetizare” este de altfel cauza principală a ratei de inflație ridicate din toată zona; ea a adus țări ca Ucraina sau Belarus în pragul ruinei. Pentru a preveni aceste surprize, Bulgaria, Ungaria, Republica Cehă și Slovacia au fixat creditele băncii centrale către guvern la maximum 3-5% din veniturile bugetare (deși primul-ministru slovac, V. Meciar, face presiuni asupra Băncii Naționale a Slovaciei pentru a acorda guvernului credite preferențiale); Banca Națională a României, de asemenea, are limitate prin lege creditele către stat la maximum 10% din bugetul național sau dublul fondului operativ al BNR.

Aceste blocaje au fost repede depășite. Economistul austriac Eduard Hochreiter – în studiul său *Băncile Centrale în Economii de Tranziție (Central Banking in Economies in Transition)* – a evidențiat faptul că Parlamentul ungar, în luna decembrie 1993, a ridicat prin lege plafonul maxim al datoriei publice pentru anul 1994 de la 50 miliarde forinți (4% din veniturile proiectate) la 80 miliarde forinți și intenționează o creștere și pentru anul 1995. Din studiul lui Hochreiter rezultă că în Bulgaria Legea privind revizuirea bugetului de stat din 1991 (18 iulie 1991) prevedea ca pînă la 50% din deficitul bugetar să fie finanțat prin credite acordate de Banca Națională, în contradicție cu prevederile legale ale Băncii Naționale. Soluția de compromis adoptată de Banca Națională a Bulgariei a fost aceea de a acorda credite prin avansuri pe termen scurt și prelungite la fiecare trei luni. La sfîrșitul anului 1991, creditul total primit a fost transformat într-un credit pe 10 ani.

O lume teoretică – monetarismul

În ultima vreme, dezbaterile referitoare la conducerea politicii monetare au fost dominate de Milton Friedman și de doctrina numită monetarism. Monetarismul se rezumă la trei aspecte:

● **Expansiunea fiscală (ce reprezintă cheltuieli sporite ale guvernului) nu se manifestă independent prin efecte asupra prețurilor sau asupra nivelului producției.** Impactul direct apare numai în măsura în care banca centrală transformă această expansiune fiscală în emisiune monetară. Pînă nu demult, această teorie era considerată o adevărată erezie economică, deoarece se considera că poli-

tica monetară are efecte permanente și profunde asupra economiei de zi cu zi. De exemplu, se credea că există o legătură invers proporțională între rata șomajului și inflație.

● **Creșterea masei monetare are doar o influență temporară asupra producției și a șomajului, dar una permanentă asupra prețurilor.** Încamnă că nu se poate crește gradul de ocupare a forței de muncă pe termen lung prin simpla creștere a emisiunii monetare, prin tipărirea de bani. Aceasta este o lecție pe care guvernele o învață greu, deoarece sînt interesate de efectele pe termen scurt.

● **Viteza de circulație monetară – volumul cheltuielilor totale, plătite cu un același leu, de pîldă – este stabilă sau, oricum, se modifică în mod previzibil.**

Viteza circulației monetare: se referă la rata circulației monetare, adică la numărul de ori pe care-l parcurge moneda locală (un leu, de pîldă) pentru a cumpăra anumite bunuri sau a plăti servicii și se exprimă împărțind Produsul Intern Brut la masa monetară aflată în circulație. Cunoașterea vitezei de circulație monetare este importantă, deoarece o creștere a acesteia reprezintă o mărire a cererii de bunuri, generînd implicit și o creștere a presiunii inflaționiste.

Clasificarea BERD a reformei bancare

1 Belarus, Kazahstan, Ucraina – Mici progrese în ceea ce privește restructurarea sistemului bancar pe două niveluri.

2 Albania, Bulgaria, Kirgizstan, Lituania, Macedonia, Moldova, România, Rusia – Rata dobînzii influențată în mod semnificativ acordarea creditelor.

3 Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Letonia, Polonia, Slovacia, Slovenia – Progrese semnificative în domeniul recapitalizării, verificării contabile și instituirea supravegherii bancare; prezență semnificativă a băncilor cu capital privat; liberalizarea completă a ratei dobînzii și acces redus la credite preferențiale de refinanțare.

4 Sisteme bancare competitive și supraveghere bancară performantă – nu e cazul.

Sursa: Transition Report, BERD, 1994

O lume reală – discriminările

În loc de a urmî regulile strict „monetariste”, majoritatea băncilor centrale de azi utilizează o politică adaptivă. Cel mai bun exemplu în acest sens îl constituie America's Federal Reserve Board, care a trecut de la controlul prin intermediul dobînzilor la controlul prin intermediul masei monetare, iar apoi a revenit la prima metodă; a stabilit noi indicatori de realizare pentru datoria publică internă (exclusiv instituțiile financiare) și i-a suspendat pe cei vechi; ține cont de creșterea economică reală și este conștientă că rata dobînzii americane are impact în tot restul lumii. Deoarece USD rămîne moneda de referință în toată lumea, în multe aspecte Federal Reserve Board este ceea ce se apropie cel mai mult de ideea unei bănci centrale. (În Europa, Bundesbank – Banca Federală a Germaniei –, datorită faptului că multe țări consideră DM moneda de referință, joacă adeseori un rol dominant similar.)

Dar politica adaptivă și discretă nu impune secretomanie, așa cum apare pretutindeni în Europa de Est. Federal Reserve Board explică tot ce face și publică documentele rezultate în urma întîlnirilor Comitetului de Open Market, cînd se decide politica ratelor dobînzilor. În Europa de Est, din nefericire, „discreția” băncilor centrale conduce la faptul că multe decizii luate de către unele minți înuciate rămîn la adăpostul unor uși la fel de înuciate.

Constrîngerile monetare

Între monetarism și calea adaptivă, băncile centrale est-europene trebuie să acționeze în scopul controlării emisiunii monetare. Mulți din zonă sînt de acord că inflația este nefastă pentru stabilitatea financiară, probabil la fel de rea și pentru economia reală și că există nevoia unor constrîngerii monetare. Creșterea dobînzilor nu este o măsură suficientă, deoarece și creșterea inflației conduce la mărirea dobînzilor, ceea ce face dificil de estimat dacă acest fenomen se datorează politicii monetare sau este doar un rezultat al vechilor nerezalizări.

Băncile centrale cele mai dezvoltate din Estul Europei – Polonia, Republica Cehă, Ungaria și Țările Baltice – au adoptat metode ale creșterii monetare destul de asemănătoare cu principiile descrise de monetariști. Multe bănci centrale au preferat să-și denumească politica printr-un termen mai vag, acela de „directivă de acțiune”. Dar majoritatea au acționat cu bună-credință în privința acestei politici bancare. Fiind conștienți că aceste constrîngerii vor asigura piața financiară (inclusiv FMI) de faptul că inflația va fi controlată, determinîndu-și astfel pe oamenii de afaceri și pe muncitori să-și modereze prețurile și pretențiile salariale, deoarece exesele nu vor mai fi finanțate de către „tiparnița” de bani a băncii centrale.

Baza monetară: numerarul și rezervele bancare deținute de banca centrală

Atunci cînd inflația este puternică – ca în Rusia, Belarus, Ucraina, Moldova – iar lobby-urile industriale pot forța banca centrală să tipărească bani pentru menținerea pe linia de plutire a unei industrii învechite și neperformante, lupta cu controlul monetar poate fi dură. Mai rău, se poate ajunge la scăderea completă de sub control, așa cum s-a întîmplat în Rusia.

În Europa de Est, doar Republica Cehă și Estonia au reușit să se apropie considerabil de obiectivele monetare. Multe dintre celelalte țări au eșuat lamentabil. Problema creată acolo este cunoscută sub numele de „base drift” – și anume, cum trebuie stabilit următorul plafon atunci cînd emisiunea monetară depășește limita planificată. Guvernul poate acuza greșelile din anul precedent ce au condus la creșterea monetară sau să-și propună scăderea acesteia pentru perioada următoare, de așa natură încît creșterea totală să nu depășească valoarea prevăzută inițial. Uneori planificarea inițială este „actualizată” (adică mărită) înainte de termenul stabilit.

INDEPENDENȚA BĂNCILOR CENTRALE

Măsura în care băncile centrale își duc la îndeplinire acțiunile este puternic determinată de relația pe care acestea o au cu guvernul. Piețele financiare (intotdeauna) și băncile centrale (uneori) cer austeritate monetară. Politicienii nu sînt dispuși să asculte această dorință.

Stanley Fisher de la FMI, în studiul numit *Modern Central Banking*, susține că asigurarea independenței băncii centrale constituie o modalitate de a menține inflația la cote scăzute. Iată argumentația lui Fisher: cît timp inflația nu depășește 5% pe an, costurile asupra economiei sînt suportabile. Politica economică are înclinația de a mări inflația. Guvernele pot dori să-și crească puterea de plată, forțînd banca centrală să tipărească bani, ceea ce scade valoarea banilor deținute de populație. Deci inflația este o formă de impozitare mascată și reprezintă o mare tentativă pentru guvern: să crească impozitele fără o legislație clară și explicită care i-ar aduce critici directe din partea populației.

„O dinamică inconsecventă” constituie, după Fisher, altă cauză a inflației. Prin aceasta, el înțelege tendința guvernului de a nu-și respecta promisiunile. Să presupunem că se promite o menținere a inflației la cote scăzute. Dacă muncitorii și întreprinderile o cred, vor stabili prețurile și vor încheia contracte în conformitate. Ulterior însă, atunci cînd guvernul dorește să crească producția, el poate fi tentat ca temporar să realizeze un salt brusc în creșterea economică și aranjează o „surpriză inflaționistă”: cheltuieste mai mult decît veniturile obținute din impozite și taxe, simînd astfel creșterea producției și scăderea șomajului. Această reacție va fi urmată de o recesiune dureroasă, dar adeseori guvernele nu țin cont de ce se va întîmpla după alegeri. Povestea nu se încheie aici. Firmele și muncitorii înțeleg că guvernul nu spune adevărul în legătură cu planurile sale reale, anticipează aceste surprize și le includ de la

Se poate spune că practica tuturor băncilor este aceea de a împrumuta pe termen lung depunerile obținute pe termen scurt, dar în acest sens, băncile de ipotecă se situează la extremă: ipotecile se consumă pe termene de pînă la 30 de ani, iar depunerile pe cel mult 7 zile.

5. Bănci cooperatiste și credite sindicale

Acestea sînt de obicei instituții mici, organizate de instituții locale cu interese comune – de exemplu, lucrători ai lui General Motors sau funcționari. Aceste instituții au fost gîndite în scopul de a oferi membrilor credite ieftine și sînt destul de slabe în

America, se află într-o fază incipientă în Anglia, dar extrem de puternice în Franța, unde Creditul Agricol – o mare organizație ce cuprinde un important număr de bănci alb cooperatiste agricole locale – este cea mai mare bancă din țară (și, după unele păreri, cea mai mare din lume).

6. Casa de scont

Unele țări au bănci cu funcțiuni specifice, care nu se întîlesc nicînd altundeva. În Anglia există o instituție numită Discount House, ce se găsește între The Bank of England (Banca Angliei) și băncile comerciale, ce oferă lichidități pe termen scurt prin active garantate de banca centrală.

Băncile pot trece de la o categorie la alta, alunecînd peste aceste clasificări. Cea mai mare bancă de economii a Germaniei – Westdeutsche Landesbank – a avut în mod permanent ambiția de a deveni o bancă cu un caracter universal, de genul Deutsche Bank-ului. În Anglia, băncile comerciale au uneori sucursale specializate ca bănci de investiții: Midland Bank are drept sucursală Samuel Montagu; Country NatWest aparține lui National Westminster. Pretutindeni în Vest este din ce în ce mai dificilă încadrarea unei bănci într-o anumită categorie.

Început în revendicările salariale sau în stabilirea prețurilor. Rezultatul este că ori de câte ori se încearcă o creștere economică prin punerea în funcțiune a imprimăriei de bani, prețurile vor crește din ce în ce mai repede, ajungând în final la inflație.

Independența băncii centrale este modalitatea prin care guvernul nu mai are acces la imprimăriea de bani, excluzând astfel cauzele inflației menționate mai sus. Apare totuși o problemă. Este limpede că pe termen lung nu se poate obține o producție ridicată, tolerând o inflație puternică, dar pe termen scurt o astfel de abordare este posibilă. Este inutil de subliniat că efectele acestei creșteri vor dispărea pe termen lung. Pe termen scurt, o bancă independentă poate lua decizii politice privind scăderea ratei inflației și să estimeze pierderile asociate în legătură cu producția sau cu gradul de ocupare a forței de muncă. Țările în care inflația scapă de sub control trebuie să se aștepte la mari scăderi ale producției.

Fisher măsoară independența unei bănci centrale în funcție de 15 criterii, inclusiv durata mandatului guvernatorului. Țări ca Elveția sau Germania, care întrunesc majoritatea criteriilor lui Fisher, au o inflație scăzută pe lungi perioade de timp.

Două modele: Bundesbank și Banca Angliei

O lege din 1957 confera Bundesbank-ului independența față de guvernul federal în ceea ce privește politica monetară. Banca „va fi solicitată să susțină politica economică generală a guvernului federal” – dar numai dacă aceasta nu prejudiciiază funcțiunile Bundesbank-ului, care sînt „asigurare de prețuri stabile, o rată scăzută a șomajului, balanța comercială externă echilibrată și o creștere economică rezonabilă și constantă”. Secretarul de stat al Ministerului de Finanțe al Germaniei face parte din Consiliul de Administrație al băncii centrale și are dreptul de a amîna o decizie a acesteia pe o durată de maximum două săptămîni. La propunerea guvernului, președintele Federației numește președintele Bundesbank-ului (care poate asista la ședințele guvernului), vicepreședintele și pînă la 8 membri ai Consiliului. Restul de 11 membri sînt directorii băncilor centrale ale land-urilor. Toți membrii Consiliului au un mandat de 8 ani.

Prestigiul Bundesbank-ului, împreună cu prevederile legale, asigură băncii o independență absolută. Guvernele sînt în general precaute în a pune la încercare Bundesbank-ul. În 1980 și 1981, cancelarul Helmut Schmidt a încercat să convingă Bundesbank-ul să scadă dobînzile, dar nu a reușit, ceea ce a dus la o scădere a popularității lui Schmidt, contribuind în final la eșecul său electoral în 1983.

Banca Angliei se situează pe ultimul loc în ceea ce privește independența băncii centrale. Relațiile sale cu Trezoreria au fost sintetizate în 1987 de ministrul de Finanțe al guvernului d-nei Thatcher, Nigel Lawson: „Eu decid, iar Banca aplică”. Decizia Parlamentului din 1946 care a nationalizat banca a împiedicat demitarea Trezoreriei și o condusă în numele interesului public. Trezoreria se consultă cu banca înainte de a modifica dobînzile, dar relația dintre cele două părți este subînțeleasă cu între șef și subordonat.

Convertibilitatea: o monedă este considerată convertibilă atunci cînd ea poate fi schimbată pe piața liberă în aur, sau în oricare altă monedă (valută).

Restul băncilor centrale din Comunitatea Europeană se împart în două categorii: unele care seamănă din punct de vedere al subordonării cu Banca Angliei, altele care se situează undeva la mijloc între Anglia și Germania.

CONSILIUL POLITICII MONETARE

Consiliul Politicii Monetare: o instituție care dispune o emisiune monetară la o rată de schimb valutar fixă și unde toată emisiunea monetară este acoperită 100% prin active în numerar, de obicei într-o valută, de pildă USD. Singapore și Hong Kong sînt două exemple de state mici ce folosesc cu succes un Consiliu al Politicii Monetare.

Estonia a preferat să transforme banca centrală într-un Consiliu al Politicii Monetare, încercînd astfel să controleze emisiunea monetară exclusiv în conformitate cu anumite reguli stricte.

Acest model al Consiliului Politicii Monetare cu atribuții de bancă centrală a determinat Banca Estoniei să

funcționeze oarecum ca o mașină care poate tipări bani, dar cu obligația de a asigura rata de schimb valutar a coroanei estone față de DM la o paritate de 8 coroane/1 DM. Pentru a garanta credibilitatea acestei parități, Banca Estoniei deține o rezervă de DM corespunzătoare la 100% din valoarea coroanelor aflate în circulație internă la rata de schimb respectivă. Banca Estoniei realizează o nouă emisiune monetară doar atunci cînd îi cresc rezervele de DM înclăt s-o poată acoperi. În rest, banca are puține atribuții: nu efectuează operațiuni de piață, nu creditează guvernul, nu oferă garanții pentru bănci. În 1993 și 1994, aproape jumătate din sectorul băncilor comerciale din Estonia așărute în frenezie din 1991 au dat faliment.

Un Consiliu de Politică Monetară forțează guvernul să adopte o politică fiscală realistă. În 1993 și 1994, Estonia a avut un excedent bugetar. În cazul în care guvernul acționează în ideea unui deficit bugetar, el trebuie să convingă băncile comerciale să-l finanțeze. Forțarea băncii centrale să tipărească bani nu este accesibilă, iar un astfel de Consiliu al Politicii Monetare obligă orice guvern să-și gestioneze bugetul cu prudență.

„Baniul iefimii” sînt un alt cîștig obținut de Estonia de pe urma acestui sistem legat de Consiliul de Politică Monetară. Credibilitatea acestui Consiliu a scăzut costurile acțiunilor de combatere a inflației. Un guvern ce intenționează înghetarea ratei de schimb la o valoare fixată ca o piedică în calea inflației (fără a avea instituția Consiliului de Politică Monetară) va fi nevoit să fixeze rata dobînzilor la o valoare maximă, datorită riscului ca politica sa strictă să fie abandonată. Folosind acest Consiliu, se elimină în mod automat acest risc și, ca urmare, rezultă o rată a dobînzii mai mică, deoarece nu mai este nevoie de astfel de „prime de risc”.

Rigiditatea impusă de un Consiliu de Politică Monetară creează problemele ei specifice. În primul rînd, se reliefează supraevaluarea monedei locale. Deoarece inflația în Țările Baltice este mai mare decît în țara monedei de referință – Germania sau SUA –, monedele locale ale Țărilor Baltice sînt evaluate în termeni reali. Ca rezultat, importurile cresc, iar exporturile sînt dezavantajate. Nu se poate pune problema schimbării ratei de schimb valutar fără a afecta însăși scopul existenței Consiliului de Politică Monetară. Supraevaluarea monedei naționale reclamă reducerea prețurilor și scăderea în același timp a salariilor, ceea ce din punct de vedere politic reprezintă o mare problemă, deoarece implică intervenția guvernului în mecanismele pieței libere, prin controlul prețurilor și al salariilor.

Sub controlul unui astfel de Consiliu, banca centrală nu are dreptul să intervină pompînd fonduri în sistemul financiar doar pentru a ține pe linia de plutire unele bănci comerciale aflate în dificultate. După înființarea acestui Consiliu de Politică Monetară, multe bănci slabe au fost nevoite să se închidă ceea ce a creat mari greutăți. Dar, totodată, beneficiile obținute prin asigurarea și fortificarea sistemului monetar au fost cel puțin la fel de importante. Băncile din Estonia au început să evalueze investițiile într-un mod mult mai strict, iar populația a început să fie interesată în a economisi, deoarece dobînzile au devenit real pozitive, iar comerțul a prosperat, datorită stabilizării ratei de schimb și liberalizării schimbului valutar.

Riscurile asumate de un Consiliu de Politică Monetară este relativ ridicat pentru o economie dezvoltată și importantă și, conform părerii lui Milton Friedman, este un sistem „doar ceva mai bun decît o opțiune temporară”.

CONTRA INFLAȚIEI PRIN CONTROLUL RATEI DE SCHIMB VALUTAR

O altă armă folosită de către guverne sau bănci centrale în lupta contra inflației este controlul ratei de schimb valutar.

Rata de schimb poate fi controlată în trei moduri diferite: ea poate fi fixată, poate fi variabilă sau poate fi adoptată o soluție de mijloc, între aceste limite. În cazul în care rata de schimb este fixă, valoarea monedei locale este constantă în raport cu o valută. O rată variabilă constă într-o ajustare continuă a valorii monedei prin mecanismul pieței de schimb valutar, unde moneda își stabilește valoarea în mod automat, iar această valoare poate să se schimbe chiar de la o oră la alta. Marile economii capitaliste operează toate cu acest sistem. Calea de mijloc combină cele două sisteme. În acest caz, rata de schimb este fixată în mod oficial, dar este modificată în mod regulat în scopul de a scădea sau

crește valoarea monedei în funcție de necesități; aceste schimbări ale ratei se produc de obicei prin salturi mici și pe o perioadă lungă.

În cazul ratei de schimb controlate, scopul politicii monetare este acela de a proteja rata de schimb. În cazul în care, de exemplu, prea mulți vor să vîndă zlotul, banca centrală poloneză este forțată să-și folosească rezervele valutare pentru a menține valoarea zlotului la cota propusă. Pentru a reuși aceasta, politicile fiscale și monetare ale guvernului trebuie să fie credibile; altminteri, dacă există bănuiala creșterii inflației, oamenii vor fugi de zlotul, iar rezervele valutare vor fi repede epuizate și moneda va cădea. Invers, dacă inflația scade și încrederea în zlotul crește, oamenii vor vinde devize și vor cumpăra zlotul, deci se va face o emisiune monetară în mod automat. Această politică a controlului ratei de schimb nu trebuie înțeleasă ca o alternativă la scăderea deficitului bugetar sau la disciplina politicii monetare, dar poate constitui o metodă utilă.

Urînd recomandările FMI, cele mai multe țări din fosta Uniune Sovietică au lăsat moneda națională variabilă. Aceasta ar însemna că guvernul nu controlează rata de schimb și nu protejează moneda. În mod teoretic, există și alte metode de combatere a inflației, în speță printr-o politică fiscală și monetară strictă. În realitate însă, politica monetară a fost mai degrabă haotică. Neglijențele datorate presiunilor politice au generat o creștere a inflației atât de mare încît oamenii au început să evite moneda locală și barterul. Tranzacțiile în valută au dominat piața. Criticii acestei metode propuse de FMI, printre care și Jeffrey Sachs, preferă un sistem de stabilizare axat pe controlul ratei de schimb, ce implică un curs fix, ca mijloc de apărare împotriva inflației. Dacă analizăm rezultatele de după 1991, putem constata că această ultimă alternativă a fost mai eficientă.

Dacă Ucraina sau Moldova, Rusia sau Republica Belarus ar fi controlat ratele de schimb pentru a avea o monedă relativ stabilă, în sensul în care au făcut-o Țările Baltice, ar fi avut un punct de sprijin în combaterea inflației.

Ratele de schimb fixe au fost printre elementele de bază ale reformei în Polonia și Republica Cehă. Din luna mai 1991 și pînă în octombrie, zlotul polonez a fost fixat în raport cu monedele europene. Inflația anuală, ce atinsese 600% în 1991, a scăzut la 45% în 1992, iar acum este și mai redusă. Pentru a-și putea păstra rata de schimb reală, sistemul fix a fost schimbat cu unul cu „devalorizare controlată” în octombrie 1991. S-a stabilit o devalorizare de 9 zloti pe zi, ceea ce reprezenta 21% pe an. În 1993, această rată a devalorizării a fost crescută la 25%, respectiv la 12 zloti, iar mai apoi la 15 zloti pe zi. În Republica Cehă, după o serie de devalorizări, în 1991 coroana a fost stabilită la paritatea de 28 de coroane/1 USD. În urma liberalizării prețurilor, inflația, care atinsese 56,7% în 1991, este acum de doar 10% pe an, fiind și cea mai scăzută din toată regiunea.

Păstrarea valorii zlotului și a coroanei au obligat guvernele la disciplina financiară. România este un exemplu relevant a ceea ce se înfîșoară cu o rată de schimb fixată, atunci cînd un guvern slăbește politica monetară. Încercarea României de a menține leul supraevaluat fără a reduce excesele fiscale sau a reforma regimul și rata schimburilor valutare a condus la o diminuare substanțială a rezervelor valutare. A fost necesară o devalorizare puternică a leului, fapt ce a condus la o mai mare nesiguranță în privința inflației.

Dar politica cursurilor de schimb controlate ridică și unele probleme specifice. Majoritatea țărilor est-europene rationalizează valuta prin controlul schimburilor monetare și prin acordarea de licențe de import, ceea ce face ca presiunea pieței în sensul devalorizării să fie redusă. Doar „piața neagră” indică o valoare a cursului de schimb aproape de realitate, dar multe guverne sînt atât de nemulțumite de această procedură încît – cum este cazul României și Republicii Belarus – amendează sau închid comercianții ilegali de valută.

Deoarece controlul inflației este un proces îndelungat, există pericolul ca rata de schimb să devină supraevaluată la un moment dat. Atunci cînd prețurile interne cresc în raport cu cele externe, cursul real de schimb al unei monede crește. Acest lucru face ca importurile să devină mai ieftine, iar exporturile mai costisitoare. În cazul în care prețurile interne și salariile nu scad în sensul alinierii lor la competiția externă, rezultă o scădere a producției și o creștere a șomajului. În acest moment, susținerea cursului de schimb devine imposibilă: acesta este de altfel unul din motivele pentru care Polonia a schimbat sistemul de la un curs fix la unul fluctuant, în 1991.

Dar cursurile de schimb fixe pot conduce la greutăți atunci cînd o țară reușește atragerea unui capital străin important. Cînd rata de schimb este fixă, un aflus de capital

străin crește volumul monetar intern și aceasta poate genera în sine o presiune inflaționistă. Republica Cehă a fost confruntată cu această problemă în ultimii doi ani.

Pentru siguranță, influxul de capital străin poate fi ușor neutralizat printr-un procedeu numit „sterilizare”. Aceasta presupune ca băncile centrale să vândă obligațiuni sau titluri de stat pentru a absorbi excesul de capital și a reduce presiunea asupra monedei locale.

Sterilizarea: vânzarea de obligațiuni de stat cu valoare nominală în moneda națională destinată a neutraliza impactul inflaționist atunci când apare un aflus puternic de capital străin pe piața monetară internă.

Pentru băncile centrale, această strategie este costisitoare din mai multe motive: pentru a-i convinge pe investitori să cumpere mai multe obligațiuni decât ar dori altminteri, banca centrală trebuie să ofere dobânzi atractive, ceea ce face ca banca să cheltuiască mai mult și totodată să intervină și pe piața capitalului privat. Dobânzi ridicate pot atrage de asemeni și mai mult capital străin într-o țară, ceea ce creează un cerc vicios. Adeseori, țările ce se confruntă cu o creștere a presiunii asupra monedei locale nu prea au altă cale de ieșire decât permiterea creșterii valorii monedei.

SENS UNIC

Deși inflația a scăzut în mai multe din țările post-comuniste merită oare băncile centrale felicitări? S-a văzut că nu. Populația este mai degrabă speriată de spectrul șomajului decât de inflație.

Politica macroeconomică se confruntă cu această dilemă mai mult ca niciodată. Excepția frapantă este Republica Cehă, care a reușit să păstreze o rată a șomajului redusă - în momentul de față sub 3% din forța de muncă -, combinată cu o disciplină monetară și cu facilități fiscale, cu o piață liberă și flexibilă a forței de muncă, cu importante investiții și venituri din turism și totodată cu un curs de schimb și o rată a dobânzilor relativ constante.

În Ungaria, Polonia, Bulgaria, dar și în alte țări, foștii comuniști au obținut puterea prin promisiuni legate de costul social redus al reformei macroeconomice. (Guvernul socialist actual al Ungariei a promis că accelerarea reformei și scăderea costurilor sociale, simultan. Bineînțeles că nu a reușit să-și țină nici una din promisiuni.)

După ce, în 1992, Ucraina a ieșit din zona de influență a rublei, nu exista nici un fel de control asupra posibilității guvernului de a tipări bani. Hiperinflația s-a făcut simțită în scurt timp, deoarece Parlamentul își exercita din plin dreptul de a obliga banca centrală să acorde credite oricât de mari industriei în orice moment. De-abia la jumătatea anului 1994, Banca Națională a Ucrainei a fost nevoită să-și exercite dreptul de a controla imprimarea de bani. Viktor Iușcenko, guvernatorul băncii, a reevaluat creditul pentru a convinge Parlamentul că „banii nu pot fi dați după dorință, ei trebuie să fie câștigați”.

Creditele acordate de către băncile centrale băncilor comerciale ce lucrează cu industria sau agricultura reprezintă cauza fundamentală a creșterii inflației în țările din CSI. În toată Europa de Est, dar în special în CSI, banca centrală furnizează fonduri băncilor comerciale. Băncile comerciale din Rusia, Belarus, Ucraina, România, Slovacia și, parțial, Ungaria sînt încă obligate să împrumute „sectoarelor prioritare”: micile ferme agricole în Slovenia, marile ferme în Lituania și pretutindeni exporturile sau unele afaceri de stat. Aceste sectoare beneficiază astfel de dobânzi reduse, deci subvenționate.

BANCA CENTRALĂ ȘI SĂNĂTATEA SISTEMULUI FINANCIAR

În afara de lupta contra inflației, băncile centrale est-europene trebuie să asigure integritatea sistemului financiar, impunând standarde de prudență activității băncilor comerciale și celorlalte instituții ce se ocupă de împrumuturi.

Sănătatea sistemului financiar în Europa de Est este dată de asigurarea prosperității pentru sistemul general al băncilor comerciale, chiar dacă unele dintre ele se prăbușesc. Toată lumea știe faptul că nici o bancă nu poate restitui

tuturor clienților sumele depuse, deodată. De asemenea, se cunoaște și faptul că băncile se împrumută între ele uneori, așa că problemele uneia pot să se răsfrîngă asupra tuturor celorlalte. Rezultă că riscurile și consecințele unei prăbușiri sînt mai mari în domeniul bancar decât în oricare altul.

Administrațiile băncilor centrale își pun problema de a face o distincție clară între protecția sistemului financiar în ansamblu și protecția fiecărei bănci aflate în dificultate sau prost gestionate.

Băncile centrale serioase știu că nici chiar cele mai bune politici monetare sau ale cursurilor de schimb nu pot fi viabile în cazul prăbușirii sistemului bancar. Ele își iau măsurile de siguranță împotriva acestei posibilități prin: (a) supravegherea băncilor pentru a le forța la adoptarea unei politici prudente; (b) asigurarea deponenților că păstrarea banilor în bănci este mai sigură decât în alte condiții; și (c) garantarea funcționării întregului sistem. Deoarece această suită de proceduri nu este chiar aflată de evidență în practică, cel mai bine ar fi ca băncile centrale să se implice în fiecare dintre aceste trei direcții. Dar în Europa de Est nu toate procedează astfel.

Raporturile între banca centrală și băncile comerciale

În 1990, toate băncile comerciale cebești erau practic insolabile. Pentru a le ține totuși pe linia de plutire, guvernul a creat o instituție susținută de stat, numită Banca Unită (Consolidation Bank), în care au fost transferate o parte din datoriile din perioada comunistă (aproximativ 20% din totalul creditelor bancare). În același timp, cele mai importante bănci comerciale au fost privatizate laolaltă cu întreprinderile, în cadrul programului de privatizare de masă. Acum, majoritatea băncilor susțin că sînt „sănătoase”. Banca Națională a Cehiei raportează faptul că cea mai mare bancă comercială, Komerční Bank, are credite posibil neperformante doar în proporție de 10% din totalul împrumuturilor.

În pofida acestui fapt, mai există încă probleme nerezolvate de BNC legate de slăbiciunea generală a sistemului. Volumul total al datorilor discutabile în sistemul bancar rămîne totuși ridicat: unele estimări consideră că ar atinge 20%. Din bilanțul anual al băncii Agrobanka, cea de-a cincea bancă a Cehiei, rezultă că în anul 1993, din punct de vedere tehnic, se afla în stare de faliment. Și în acest caz, nu Banca Națională a intervenit pentru a o redresa, ci acționarii băncii (fîntre care majoritari sînt marile fonduri de investiții din Cehia), care au injectat mai mult capital.

Majoritatea băncilor centrale din zonă sînt deja prea ocupate de a asigura menținerea valorii monedei locale și a controla datoriile guvernului, pentru a mai putea să se ocupe și de supravegherea băncilor comerciale. Aproape pretutindeni în Europa de Est, răspunderea pentru supravegherea bancară revine băncii centrale. În anumite țări, ca Belarus, Bulgaria, Republica Cehă, Letonia, Macedonia sau Rusia, băncile centrale au autoritate exclusivă privind reglementarea funcționării băncilor comerciale, dar acest control este mai mult formal.

În Estonia, banca centrală ține sub control strict toate împrumuturile băncilor comerciale, avînd astfel posibilitatea de a acționa rapid. În 1992 a închis trei dintre marile bănci comerciale.

În Polonia, datoriile a căror recuperare rămîne incertă nu afectează doar băncile cu capital de stat, ci și pe cele private, înființate de curînd. Această țară are în momentul de față 80 de bănci cu capital privat (fără a pune la socoteală cele 1.600 de bănci agricole cooperatiste). Deși acestea reprezintă doar o zecime din activele bancare totale, aproape un sfert din ele sînt insolabile. Banca Națională a Poloniei acționează într-un mod oarecum improvizat pentru a rezolva situația. Unele bănci sînt recapitalizate, altele sînt forțate să cedeze gestiunea unor bănci puternice cu capital de stat. Banca Agrícola (de stat) are investiții o sumă de aproximativ 20.000 miliarde zloti (900 milioane USD) în împrumuturi nerecuperabile; aceasta pune o grea problemă. Deși s-a realizat o injecție masivă de capital de către BNP, este nevoie de mult mai mult.

Bancă sau patron?

Ungaria preferă fracționarea puterii de supraveghere mai mult decât oricare altă țară din Europa de Est.

În anul 1990, guvernul Antall a făcut prima tentativă de salvare, preluînd unele dintre împrumuturile neperformante ale băncilor din timpul epocii comuniste. Apoi, în 1992, da-

toriile de 105 miliarde de forinți (1,3 miliarde USD) au fost preluate cu o rată de scont de către guvern, prin obligațiuni și titluri de stat. În 1993, guvernul „și-a deschis din nou punga”, în scopul de a ajuta băncile comerciale să-și sporească capitalul pentru a atinge măcar cotele minime impuse de reglementările internaționale prin Bank for International Settlements. Pînă acum, guvernul a oferit obligațiuni în valoare de 154 miliarde forinți pentru a compensa balanțele băncilor comerciale. Totalul acestor acțiuni s-a ridicat la peste 3 miliarde USD, aproape 10% din PIB al Ungariei. În acest proces, guvernul și-a dublat datoria internă.

Ce au adus aceste măsuri? Aproape toate băncile mari au rămas în posesia statului, doar Banca de Comerț Exterior a fost parțial privatizată. Banca Națională de Economii și unele instituții cooperatiste de economii își mențin monopolul asupra depunerilor individuale. Deși există planuri de vânzare a Băncii din Budapesta, una dintre cele mai importante instituții asupra căreia s-a concentrat eforturile pentru recapitalizare, sînt puține semne care să ateste o strategie coerentă pentru celelalte bănci.

În Rusia a devenit strictă supravegherea băncilor comerciale. Acuzată adusă băncilor comerciale pentru căderea rublei este reală. Mari speculații cu ruble efectuate de către băncile comerciale au generat teama guvernului că speculanții bancari au interes în scăderea valorii rublei. Un consilier al lui Elțin a declarat presii că astfel se urmărește sabotarea guvernului. Dezbaterile asupra noii legi a băncii centrale creează alte divergențe: Duma ar dori să aibă controlul asupra băncii și, pe de altă parte, Elțin vrea ca aceasta să fie subordonată Ministerului de Finanțe. Oricum, un lucru este clar: nici una dintre puterile politice nu poate da asigurări că banca centrală ar putea să-și desfășoare activitatea în mod eficient.

Atunci cînd se pune problema supravegherii unei bănci comerciale, există trei aspecte importante care trebuie urmărite în balanțele băncii:

● **Capitalul.** În unele țări există reglementat capitalul minim, de exemplu 10% din active. Totuși, supervisorii aplică în mod curent diferite corecții diverselor tipuri de active, în funcție de gradul de risc.

● **Lichiditatea.** Pentru a evita nepotriviri între active și pasive, unii supervisorii specifică valoarea fondurilor pe care o bancă trebuie să le păstreze deoparte pentru a-și putea acoperi obligațiile pe termen scurt.

● **Lichiditatea:** măsoară rapiditatea cu care anumite active financiare pot fi cheltuite. Numerarul are cea mai mare lichiditate, în timp ce vinzătorii de obligațiuni trebuie să aștepte pînă cînd găsesc un client interesat să cumpere. Cei care dețin acțiuni sînt adeseori supuși și altor restricții (de exemplu ca acțiunile să fie rîscum-părate de aceeași firmă care le-a emis).

● **Distribuția portofoliilor.** Multe țări limitează valoarea maximă pe care o bancă are dreptul s-o împrumute unui singur client (exceptînd guvernul). Această limită variază pe o plajă mare de valori, de la Polonia (10% din capitalul băncii), Rusia (20%), Republica Cehă (35%) pînă la România (65%). Există și unele țări care nu au nici o limită legal impusă, cum ar fi Ucraina, unde circula zvonul că există bănci comerciale care au fi împrumutat unor firme private 100% din capital. Multe din aceste împrumuturi sînt raportate ca fiind preluări de acțiuni, astfel încît dacă s-ar realiza privatizarea, băncile ucrainene ar deveni cele mai mari posesoare de acțiuni industriale din țară.

ASIGURAREA STABILITĂȚII UNEI BĂNCI

Să presupunem că o bancă se află pe marginea prăpăstiei; administratorii și supervisorii cunosc situația. Datoriile încep să crească, iar acțiunile sînt vîndute în pierdere. Singura modalitate de a împiedica panica financiară este dată de calmul de care sînt capabili să dea dovadă deponenții. Dar aceștia pot rămîne calmi doar cu o condiție: să fie asigurați că, și în cazul în care banca își va închide ușile definitiv, ei vor putea să-și ia banii înapoi.

Aceasta este concluzia care s-a tras de către americani în urma panicii financiare de la începutul anilor '30, atunci cînd jumătate din băncile americane au dat faliment în trei ani; 4.000 de bănci doar în anul 1933. La mai puțin de un

an, Congresul a creat instituția numită **Federal Deposit Insurance Corporation**. Profesorul Milton Friedman și Anna Schwartz, în lucrarea lor intitulată *Monetary History of the United States*, consideră această acțiune a fi „cea mai importantă schimbare structurală în sistemul bancar, ca urmare a panicii din 1933” și „schimbarea structurală cea mai importantă și avantajoasă de după războiul civil”.

Astăzi, majoritatea țărilor din Europa de Est abia tatonază soluții pentru a stabili un program de protecție a deponenților. În Rusia a dominat un fel de program *ad-hoc* de asigurare, în sensul că banca centrală a favorizat depunătorii în bănci care acordaseră credite mari întreprinderilor de stat. În România există 25 de bănci comerciale, dintre care doar 7 sînt controlate de stat; depunerile sînt garantate, dar nu este precizat un termen pentru recuperarea lor. Banca centrală a Estoniei exclude din start orice fel de asigurări.

Asigurarea are drept scop principal să-i protejeze pe depunătorii, nu pe administratorii sau acționarii unei bănci. În general, eșecul unei bănci se datorează unei gestionări incompetente sau lipsei de responsabilitate a acționarilor.

Asigurarea poate să nu coste guvernul nici un ban. Băncile (și deci clienții lor) trebuie să plătească o primă anuală, calculată ca un procent mic din depuneri. În Letonia, de exemplu, această primă este de 1%. În Polonia, Banca Națională a Poloniei și Ministerul de Finanțe nu se înțeleg în legătură cu responsabilitatea. În Slovenia, Macedonia și Lituania, băncile centrale contribuie cu jumătate din costuri.

Deși problema asigurărilor pare în principiu clară, orice proiect de asigurare a depunerilor se lovește de întrebarea: cine asigură și în ce măsură? Deponenții asigurați sînt de obicei deponenți comizi. Deci banca centrală nu poate conta pe ei ca factori de presiune asupra managementului băncilor. În economiile capitaliste dezvoltate, instituțiile care asigură deponenții ajung să-i favorizeze pe micii depunători, expunându-i pe cei mari la pierdere.

ELOGIUL BĂNCII CENTRALE ÎN EST

Așa cum a rezultat din cele văzute anterior în legătură cu băncile centrale din Europa de Est și CSI, este superficial să ne mai întrebăm de ce sînt necesare.

Separația puterilor este o regulă vitală într-o guvernare democratică; o bancă centrală este o parte a democrației și a pieței libere. Scepticii se întrebă de ce politicienii au nevoie de o legiferă independentă băncii centrale, care poate acționa contra voinței lor și poate să le strice jocurile pentru viitoarele alegeri. Dar să privim problema aceasta și din punctul de vedere al ministrului de Finanțe. Adeseori, el poate fi izolat, asaltat de cererile colegilor săi mai implicați în aspectele politice, incapabil să comunice sectorului privat unele probleme delicate privind piața liberă, uneori poate fi chiar defavorizat de atitudinea personalului din departamentul său. Guvernatorul băncii centrale este singura persoană care ar putea să-l sprijine. Mai mult, banca centrală poate fi un aliat al ministrului de Finanțe în cazul unor dispute în cadrul guvernului, oferindu-i argumente pentru a-și susține poziția în fața colegilor. Iar în cazuri-limită, dacă lucrurile merg într-adevăr prost, banca centrală constituie ținta ideală pentru guvern de a redirecționa atacurile ce-i erau adresate, cum a fost demonstrat și în cazul guvernatorului rus, Gheraşenco. În acest sens, politicienii preferă să aibă întotdeauna un cal de bătaie.

Relațiile dintre banca centrală și guverne pot fi definite prin statut, dar mai există și alte criterii. Pretutindeni în Europa de Est, presiunile piețelor financiare ajung să influențeze – iar uneori chiar să domine – politica economică, prin aceasta contribuind la creșterea prestigiului băncii centrale în fața guvernului. Inovațiile unor finanțai pun probleme pe care doar banca centrală pare a fi mai pregătită să le rezolve. Finanțele, cu jargonul lor, cu permanentele și impre-

vizibilele condiționări internaționale, sînt un domeniu pe care mulți politicienii din estul Europei preferă să-l evite.

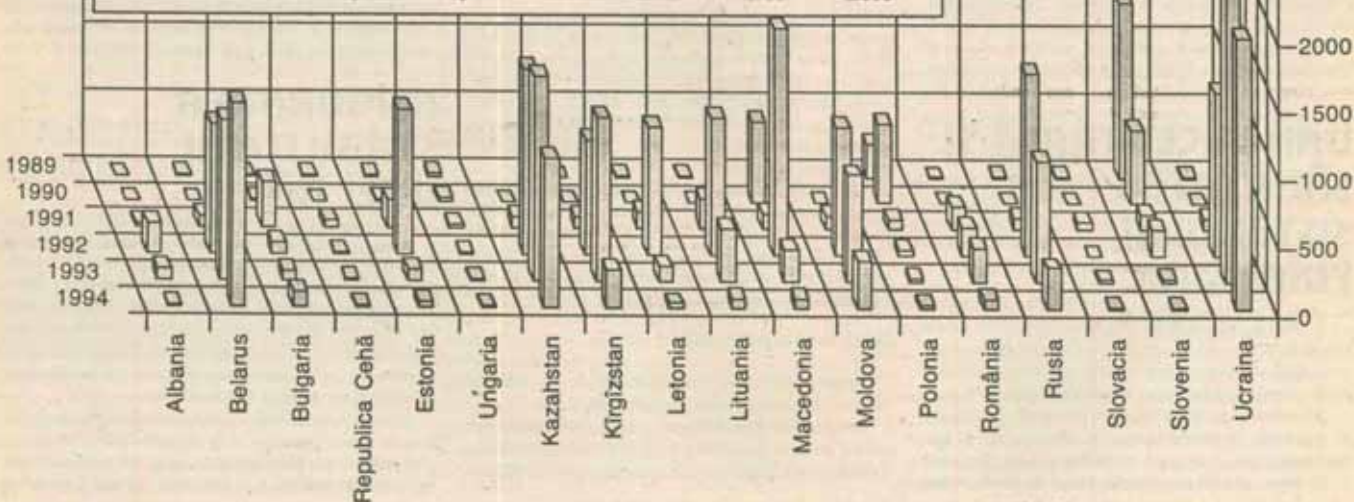
Aruncînd o privire prin cărțile de istorie, politicienii ar trebui să realizeze cîte mari dezastre au avut cauze financiare. Adeseori, scandalurile politice pornesc de la fraude financiare. Creșterea dobînzilor înainte de alegeri poate duce la pierderea majorității parlamentare. Așa că reacțiile politice la problemele financiare trebuie să fie în mod instinctiv precaute. Această situație crește importanța băncilor centrale. Deși aproape toate au căpătat autoritate sau autonomie (iar unele, cum ar fi cazul Estoniei, pe amîndouă), băncile nu mai au puterea dictatorială din timpul comunismului. Piețele financiare intervin, guvernului nu i se pot impune restricții fiscale, și cu atît mai puțin se poate acționa asupra firmelor sau a muncitorilor. Competiția și piețele internaționale, tehnologia nouă produc în permanentă alte noi scheme financiare foarte greu de controlat.

Este, de asemenea, greu de estimat la ce nivel trebuie limitat controlul. În cazul în care guvernul insistă pe o siguranță totală, va obține curînd siguranța deplină a unui cadavru economic.

În mod inevitabil, băncile centrale din Europa de Est vor rămîne pentru multă vreme expuse problemelor dificile și periculoase. Cu cît cîștigă mai multă autoritate, în problemele financiare naționale, cu atît sînt mai controversate. Dacă decid să susțină o bancă în dificultate, sînt acuzate că-și protejează prietenii; dacă n-o susțin, sînt acuzate că instigă la panică financiară sau, și mai rău, la prăbușirea sistemului financiar. Mai sînt acuzate că alimentează inflația, că trimit milioane de oameni în șomaj, că lasă infractorii liberi, că blochează investițiile. Părerile publicului despre banca centrală sînt proaste, dar acest lucru se întîmplă peste tot în lume, acolo unde se intersectează banii cu politica. Și chiar dacă băncile centrale din Estul Europei încearcă să țină clima pe direcție și să navigheze corect, nu trebuie să se aștepte la mulțumiri. Politicienii își vor revendica meritul – și, probabil, vor încerca să preia comanda.

Inflația (%)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Albania	0	0	36	226	85	20
Belarus	1,7	4,5	94	969	1188	1500
Bulgaria	6,4	23,9	334	82	73	115,8
Republica Cehă	2,3	10,8	56,7	11,1	20,8	11
Estonia	6,1	23,1	210,5	1.076	89,8	47
Ungaria	17	28,9	35	23	22,5	19,6
Kazahstan	-	4,2	90,9	1.381	1.517	1.100
Kirgizstan	0	3	85	855	1.209	280
Letonia	4,7	10,5	124,4	951,2	109	36
Lituania	2,1	8,4	225	1.021	390	70
Macedonia	-	608	115	1.691	244	70
Moldova	-	4,2	98	944	789	350
Polonia	251,1	585,8	70,3	43	35,3	30
România	1,1	5,1	174,5	210,9	256,1	70
Rusia	2	5,6	92,7	1.354	896	300
Slovacia	2,3	10,8	61,1	9,9	23,2	15
Slovenia	1.306	549,7	117,3	201,3	32,3	18,7
Ucraina	2,2	4,2	91	1.210	4.735	2.000

Indicatori ai Băncilor Centrale

Albania

Inclinații către o politică monetară strictă în scopul limitării inflației. Scandalul politic ce a dus la înlocuirea președintelui, dl. Hoti, a alterat credibilitatea băncii. Amestecul puterii politice în procesul de alegere a conducerii amenință independența băncii.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. Banca centrală autorizează funcționarea băncilor comerciale și aprobă fuziunile. Predomină două bănci: Banca de Economii și Banca Comercială Națională. Nici una dintre „vechile” bănci comerciale nu a fost privatizată.

Belarus

În anul 1994 importantă a fost legătura strânsă cu Banca Centrală a Rusiei. Separarea s-a produs doar în mod formal și nu se poate vorbi încă de independența Băncii Naționale a Republicii Belarus. Toate deciziile bancare trec prin parlament, unde urmează să fie aprobate sau amendate.

Prin Legea de funcționare a Băncii Naționale din 1990, se stabileau o bancă centrală și 5 bănci speciale, grefate pe structura fostelor bănci speciale din URSS. Funcționează un număr de 28 de bănci comerciale aparținând unor întreprinderi de stat sau particulare, dar băncile speciale controlează practic tot sistemul bancar.

Bulgaria

Deși în mod formal independență, presiunile politice și cererile de credite cu dobânzi reduse afectează independența Băncii Naționale a Bulgariei. Totuși, aceasta se bucură de prestigiu în țară, îndeosebi datorită profesionalismului „staff-ului” și respectabilității președintelui, dl. Todor Valchev. Presiunile noilor alesi socialiști asupra posturilor de conducere guvernamentale (inclusiv a guvernatorului BNB) pot anula fragila independență a băncii.

Sistemul structurat pe 2 niveluri. În anul 1993, 53 de bănci de stat slabe au fuzionat în 5 grupuri. Există o singură bancă comercială privatizată. Noi reglementări privind criteriile de performanță ale băncilor vor acționa din martie 1995.

Rep Cehă

Relațiile între Banca Națională Cehă și guvern au fost în special axate pe probleme legate de cursul de schimb. Asigurarea convertibilității coroanei reprezintă o prerogativă exclusivă, pe care însă nu a exercitat-o datorită presiunilor politice. Deoarece guvernul este creditat cu asigurarea unei tranziții line, BNC nu și-a creat structuri proprii de susținere publică.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. La sfârșitul anu-

lui 1993, activau 10 bănci cu capital străin și 4 instituții de creditare. O parte importantă din sectorul băncilor comerciale aparține sectorului privat. Banca Unită de Stat a achiziționat multe active neperformante ale băncilor comerciale în scopul de a le permite să se ridice la nivelul performanțelor impuse. Chiar și așa nivelul creditelor neperformante rămâne ridicat.

Estonia

În pofida rigidității Consiliului de politică financiară, există o limitare; toți membrii Consiliului sînt numiți de parlament. Președintele Băncii Estoniei nu are dreptul de a face numiri.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. În 1992 au apărut 42 de bănci comerciale, dintre care jumătate au dispărut pînă la sfârșitul aceluiași an.

Kirgizstan

Legea bancară din anul 1992 a stabilit independența Băncii Naționale a Kirgizstanului și noua monedă națională. O politică monetară severă a limitat și scăzut inflația. Guvernul are dreptul să ceară credite de la bancă în anumite circumstanțe.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. Dominante sînt trei bănci de stat: Agroprom, PromstroiBank și Banca Kirgizstanului, care dețin 85% din totalul activelor bancare. Există 15 bănci mici, nou create, aparținând unor firme de stat. Rolul de supraveghere a Băncii Naționale este limitat. Regulile privind activitatea bancară nu sînt respectate.

Letonia

Politica băncii centrale are drept scop menținerea monedei la o cotă ridicată, cu fluctuații controlate față de US\$, DM, etc. Banca intervine în mod frecvent. Independența este limitată: Ministerul de Finanțe poate lua parte la ședințele Consiliului băncii și poate amîna hotărârile băncii cu 10 zile.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. Banca Centrală este similară cu Consiliul Financiar. Sectorul bancar privat destul de slab (peste 50 de instituții) cu multe active neperformante. Crește supravegherea bancară, se așteaptă retragerea mai multor licențe de funcționare și închiderea unor bănci. O singură bancă cu capital străin.

Lituania

Consiliul de Politică Financiară mai puțin vital decît în Estonia sau Letonia. Guvernatorul a fost schimbat în fiecare an, după independență; toți guvernatorii au fost înalțurați din considerate politice. Membrii administrației băncii pot fi înlocuiți de către președin-

tele Lituaniei. Introducerea în 1994 a noii monede, litasul, a adus băncii o oarecare imunitate. Guvernul nu vrea să-și asume răspunderea politicii monetare, deci lasă banca să se descurce singură.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri, cu un Consiliu de politică financiară. 27 de bănci comerciale în 1994, inclusiv 3 aparținînd guvernului (și deținînd 54% din activele sistemului bancar). Unele credite și împrumuturi nebancale cresc fragilitatea sistemului. Supravagherea bancară scăzută, dar unele suspendări temporare a licențelor oferă o cale de rezolvare.

Macedonia

Statutul Băncii Naționale a Macedoniei își are rădăcinile în fosta Iugoslavie, deci nu a trebuit „inventată” după independență. Partidele politice au o influență asupra BNRM, dar în final guvernatorul are ultimul cuvînt asupra politicii monetare. Art. 75 din Regulamentul BNRM dă drept de veto guvernatorului în fața Consiliului de Administrație, dar trebuie ca în 2 zile să anunțe parlamentul.

20 de bănci comerciale în 1994, 4 bănci principale dețin 90% din active și majoritatea creditelor neperformante din sistem. O reformă bancară extinsă se preconizează pentru 1995 dar modalitățile de refinanțare rămîn neclare. Legislația pentru creșterea supravegherii bancare și îmbunătățirea reglementărilor este încă nefinalizată.

Moldova

Banca Centrală s-a desprins din sistemul bancar sovietic, înlocuind rubla cu leul moldovenesc în noiembrie 1993. Inflația este loca mare, dar în scădere. Nu este încă definită independența, dar se fac eforturi în acest sens.

Din anul 1991 sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. Puterea Băncii Centrale a crescut în 1993, dar guvernul are încă un rol important în ceea ce privește creditele.

Polonia

Banca Națională a Poloniei își afirmă independența. Ratele dobânzilor sînt stabilite în exclusivitate de către BNP și acest lucru generează nemulțumirea Ministerului de Finanțe. Președintele poate fi demis doar în cazuri limitate (în urma unor acuzații penale) și și alege singur toți colaboratorii. Conflictuale cu Seim-ul sînt frecvente, deoarece sînt negociate rata de schimb, datoria națională, politica monetară și a creditelor. Dna. Gronkiewicz-Walt, președinta băncii, nu este obligată să se supună, dar trebuie să asculte ordinea Seimului. Poate schimba linia politică dacă zlotul este amenințat. Un alt motiv de fricțiuni îl reprezintă cererile de credite preferențiale din partea guvernului.

Legea de restructurare a întreprinderilor și băncilor (1993) a propus pentru recapitalizare 7 bănci de stat, Banca Agricolă și principalele bănci de economii. Au fost necesare 21 de mii de miliarde de zloti (1,5% din PIB). În ceea ce privește capitalul, băncile urmau să fie în concordanță cu standardele internaționale. Două bănci de stat au fost privatizate în 1993 și 1994. Se așteaptă o recapitalizare mai puternică a Băncii Agricole.

Republica Slovacă

Una dintre cele mai noi bănci centrale, Banca Națională a Slovaciei, a urmat o politică monetară strictă pentru a menține inflația scăzută. Se așteaptă o inflație în 1995 de 16%, mai ridicată decît în Republica Cehă, dar mai scăzută decît în Ungaria sau Polonia. Deși banca este în mod formal independentă, guvernul lui Vladimír Mečiar face presiuni pentru a obține credite cu dobânzi scăzute.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. 28 de bănci operative, toate cu capital privat. „Consolidation Bank” oferă credite cu dobânzi reduse, permanente, pentru recapitalizare.

România

Banca Națională a României este una dintre puținele instituții respectate. Disputele cu Ministerul de Finanțe au forțat unele compromisuri, dar dl. Mugur Isărescu, un tehnocrat independent, a folosit Banca pentru a stabili sistemul financiar național. Eforturile BNR de la începutul anului 1994 pentru stoparea inflației și creșterea dobânzilor au stimulat parlamentul să adopte unele reforme fiscale necesare încheierii unui acord „standby” cu FMI.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. Predomină 4 bănci de stat. În 1991 guvernul a preluat 90% din creditele neperformante și apoi le-a trecut în datoria publică. Dobânzile reale puternic pozitive și diferențele mari de dobîndă între depuneri și credite ajută balanțele bancare.

Rusia

După demisia lui Gherasenco, Banca Centrală a Federației Ruse se află în plină transformare. Reformatorii din Dumă, în frunte cu Fiodov au trasat direcțiile de acțiune: limitarea inflației, menținerea valorii rublei și asigurarea stabilității bancare.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. 2.214 bănci comerciale. Reglementări lejere, dar capitalul minim a fost mărit în martie 1994 la 2 miliarde ruble și plafonul va urca pînă în 1999 la 5 milioane ECU. Băncile existente vor trebui să-și mărească capitalul

pînă în ianuarie 1995 la limita minimă. Multe bănci oferă credite direct firmelor de stat. 20 de bănci mici au fost închise între anii 1992-1993. Reformele recente tind să creeze un sector de 30-40 de bănci aliniat la standardele internaționale. Privatizarea bancară este lentă, cu restricții pentru investițiile de capital străin (max. 12% din capitalul sistemului bancar).

Slovenia

Încearcă o gamă largă de metode în domeniul politicii monetare și a stabilirii cursului de schimb. Deși răspunde în fața Parlamentului, nu trebuie să facă rapoarte periodice.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. Banii din active dictează rata de schimb valutar și politica monetară. Conducerea băncii „Ljubljanska Bank” a decis transformarea sucursalelor ei în bănci independente pentru a diminua influența asupra restului sistemului bancar. Există doar două bănci cu capital străin (austriece) autorizate să funcționeze.

Ucraina

Pentru a menține în funcțiune industria, banca centrală a preluat datoriile întreprinderilor prin credite decise de Parlament. Președintele Kucima încearcă stoparea acestor credite, ca o condiție a proiectului de stabilizare economică negociat cu FMI. Banca Centrală a Ucrainei a unificat rata de schimb internă și externă a monedei naționale, karbovanetului, și intenționează introducerea unei alte monede, hrivniai.

Sistemul bancar constă în Banca Națională a Ucrainei și 5 bănci mostenite din sistemul „băncilor speciale” ale fostei URSS. Există 200 de mici bănci interne subcapitalizate. Băncile de stat dețin 90% din active și personal.

Ungaria

Există unele contradicții în atribuțiile băncii: trebuie să susțină programul guvernului și în același timp să protejeze forintul (moneda locală). Imixtiunea politică este curentă. Acuzînd „amestecuri politice” din partea guvernului socialist, președintele băncii, dr. Bod, și-a dat demisia în decembrie, urmat de alți membri din conducere, ceea ce a afectat prestigiul băncii în țară și în străinătate.

Sistemul bancar este structurat pe 2 niveluri. Legea băncilor comerciale prevede reducerea participării statului la capitalul tuturor băncilor (cu excepția Băncii Naționale de Economii) la mai puțin de 25% pînă în anul 1997. Totuși progresul în acest sens este minim. De remarcă, prezența substanțială a micilor bănci private, majoritatea cu capital străin.

Indicatori ai Băncilor Centrale

Tara	Independență formală	Obiective legale	Governatorul numit de	Consiliul numit de	Durata mandatului guvernatorului (ani)	Durata mandatului Consiliului (ani)	Acordarea de credite guvernului
Albania	Da	Prețuri stabile	Președinte, la propunerea Consiliului de Directori	Președinte, la propunerea guvernului. Un membru este numit de Ministerul de Finanțe	6	6	Nelimitat
Belarus	Nu	Acordare de sprijin guvernului	Parlament	Parlament, la propunerea guvernatorului Băncii Naționale	6	6	Nelimitat
Bulgaria	Da	Stabilitatea internă și externă a monedei	Parlament	Parlament, la propunerea guvernatorului Băncii Naționale	5	5	5% din veniturile bugetului, dar nu mai mult decât capitalul vărsat și fondul de rezervă al BNB. Creditele trebuie returnate până la sfârșitul anului calendaristic
Republica Cehă	Da	Monedă stabilă	Președinte	Președinte	6	6	5% din veniturile bugetului din anul precedent
Estonia	Da	Prețuri stabile	Președinte	Parlament, la propunerea guvernatorului Băncii Estoniei	5	5	Acordarea de credite guvernului este interzisă prin Carta Băncii Estoniei
Kirgizstan	Da, dar guvernul are dreptul să ceară credite	Monedă stabilă	Președinte	Președinte	5	5	Prin înțelegere cu Ministerul de Finanțe
Letonia	Da	Prețuri stabile	Parlament	Parlament, la propunerea președintelui	6	6	Este interzisă
Lituania	Da	Prețuri stabile	Parlament, la propunerea președintelui	Parlament, la propunerea președintelui și a guvernatorului Băncii Centrale	5	3-7	Este interzisă
Macedonia	Da. Constituția garantează independența, dar tradiția cere ca banca să consulte guvernul asupra politicii	Monedă stabilă. Avansarea de lichidități băncilor. Plata datoriilor externe	Parlament, dar guvernatorul este doar un funcționar al Consiliului Director al băncii	Parlament, la propunerea președintelui. Cum membrii Consiliului sunt funcționari, statutul lor este redus	7	7	Prin înțelegere cu Ministerul de Finanțe
Moldova	Nu	Prețuri stabile	Parlament, după numirea de către președinte	Parlament, după numirea de către guvernator	7	7	Din noiembrie 1993, creditele preferențiale acordate guvernului au fost oprite
Polonia	Da	Întărirea zlotului	Parlament, la propunerea președintelui	Guvernatorul Băncii Centrale	6	6	2% din cheltuielile bugetare
Slovacia	Da	Monedă stabilă	Președinte, aprobat de parlament	Președinte	6	4-6	5% din veniturile bugetului din anul precedent
România	Da	Monedă stabilă	Parlament, la propunerea guvernului	Parlament, la propunerea guvernului	8	8	Nu poate depăși 10% din bugetul de stat
Rusia	Da. Teoretic independentă, dar se bazează pe sprijinul președintelui	Sprijină programul guvernului	Parlament	Parlament, la propunerea guvernatorului Băncii Centrale	5	5	Inițial nelimitate. Anumite restricții formale sînt dezbătute în prezent în Dvumă
Slovenia	Da	Monedă stabilă	Parlament	Parlament	6	6	5% din bugetul propus pe anul în curs, dar nu mai mult de 15% din deficitul bugetar prevăzut. Trebuie să fie plătit până la sfârșitul anului fiscal
Ucraina	Nu	Sprijină programul guvernului	Parlament, dar președintele Kucima dorește ca el să-l poată numi	Parlament, la recomandarea președintelui	4	neprecizat	Kucima a stabilit prin acordul cu FMI limitarea deficitului bugetului de stat și ca BCU să furnizeze doar 3/4 din sumă, restul fiind asigurat de bănci comerciale.
Ungaria	Da	Monedă stabilă intern și extern	Parlament	Parlament	6	3	3% din veniturile bugetului, dar cele provenite din privatizare și folosite pentru reducerea datoriei publice nu se includ. Înainte de apariția legii bancare, dobînda era de 40% din dobinzile curente

BĂNCILE CENTRALE ÎN ȚĂRILE FOSTE COMUNISTE

Universitatea Central Europeană

Proiectul de Privatizare

Ianuarie, 1995

Colaboratori:

Albania: Lindita Xhillfari; Belarus: Igor Pelipas;

Bulgaria: Spartak Keremidjiev, Todor Gradev;

Republica Cehă: Eva Klavcova; Polonia: Joanna

Dziato, Agnieszka Waruszewska; România:

Liviu Gaită; Rusia: Serghei Vinokur; Slovacia:

Andrej Juris; Miloslav Tkac; Ucraina: Valentin

Lavrinenko; Estonia: Aili Kukumagi; Ungaria:

Attila Havas, Andras Korosényi; Kirgizstan:

Marat Tazabekov; Letonia: Romas Lazutka;

Macedonia: Trajko Slavenski; Moldova: Sergiu

Botetzatu; Comitet de redacție: Kenneth Murphy,

Roman Frydman, Andrzej Rapaczynski; Asistent

de redacție: Simon Nellis, Jan Kral; Business

Manager: Rebecca Schumann.

Redactori:

GABRIELA ADAMEȘTEANU,

RODICA PALADE, OANA ARMEANU;

Grafică și tehnoredactare

computerizată: DAN PERJOVSCHI și

ALEXANDRU CIRIP; Corectură:

LUMINIȚA IANA, RADU DOBÂNDĂ;

Secretar general de redacție:

LAURA TOMA.

Următoarea temă: ASIGURĂRI SOCIALE. SISTEMUL DE PENSII